

A közép-európai nemzeti államok kialakulása és a magyar nemzetiségi kérdés

Nyilvánvaló, hogy e cikk címe Jászi Oszkár legismertebb magyar nyelven megjelent művére céloz, melynek címe: « A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés. » Ilyen értelemben tanulmányunk egyben századvégi utóirat Jászi művéhez. Jászi híres könyve a huszadik század elején, 1912-ben jelent meg. Címlapján az azóta széles körben ismertté vált Ady idézet áll:

Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz
Végül egy erős akarat?
Hiszen magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad.

Hiszen gyalázatunk, keservünk
Már ezer év óta rokon
Mért nem találkozunk süvöltve
Az eszme-barrikádokon?

A felvidéki születésű Borsody István, szerkesztői munkaközösségünk tagja, a két világháború között Prágában és Budapesten dolgozott politikai újságíróként. A háború után a Nemzeti Parasztpárthoz tartozott és rövid ideig diplomáciai szolgálatban is volt. 1947-ben Amerikában telepedett meg. Nyugalmazott egyetemi tanár, a modern európai történelemről több könyve jelent meg angolul és magyarul. Fő műve, *The Tragedy of Central Europe*, idén tavasszal jelenik meg átdolgozott és bővített kiadásban.

Jászi Oszkár könyve a tudós publicista szakértelmével, akárcsak Ady Endre « Magyar jakobínusok dala » a költő ihletével, ugyanazt az ügyet szolgálta: a dunai népek testvéri együttműködésének eszményét. Jászi a Duna-táji népek nemzeti ellentéteit elemezte széles történelmi perspektívában és szűkebb közép-európai viszonylatban; munkájában voltaképpen a kibékülés és együttműködés feltételeit kutatta. Sajnos, könyvének több mint 500 lapja, akárcsak Ady versének 32 sora, a pusztába kiáltott szó sorsára jutott. A század elején a magyar társadalmat uraló közszellem nem volt fogékony sem a nemzeti kérdésben, sem bármi másban, a Jászi-féle eszmék befogadására. Az akkori Magyarország a nemzeti állam bővületében az egynyelvűség eszményére esküdött és türelmetlenül elnyomta a másnyelvű népek nemzeti törekvéseit.

A « nemzetiségi kérdés », amire Jászi a század elején a nemzeti állam mámorában élő magyar közvélemény figyelmét felhívta, az országban élő nem-magyar ajkú népek nemzeti törekvése volt. Most, a huszadik század vége felé, a közép-európai helyzet gyökeresen megváltozott. De « gyalázatunk, keservünk » nem szűnt meg. Az egykor általunk elnyomott nemzetiségek minden álmukat túlszárnyaló sikerrel alakították meg nemzeti államaikat, míg mi minden balsejtelmünket meghaladó bukással veszítettük el nemcsak történelmi államunkat, de nemzeti egységünket is. Népünk jó negyede máig is egykori elnyomottak elnyomása alá tartozik, magyar kisebbségi minőségben. Így a Jászi-könyv címében szereplő « nemzetiségi kérdés » napjainkban a mi népünk nemzeti egyenjogúságáért folyó küzdelem problémájává változott.

E tanulmány célja, hogy főbb vonásokban ismertessük a történelmi folyamatot, amely bennünket a közép-európai állam- és nemzet-építés korában oly hátrányos helyzetbe szorított. Fejtegetésünk Jászi felfogását követi. A nemzetiségi kérdést mi is a demokrácia « archimedesi pontjának » tekintjük. Jászival együtt valljuk, hogy a Duna-völgyében a demokrácia nevére érdemes rend nem képzelhető a nemzeti egyenjogúság biztosítása nélkül. S akárcsak Jászi életében, « harcunk az emberi méltóságért és a nemzetek egyenjogúsításáért » a mi életünkben is elválaszthatatlan.

Mostani gyalázatunk, szűkebb értelemben véve, a második világháború következménye. És keservünkre mi sem jellemzőbb, hogy népünk mai hivatalos vezetői a korszakot, amiben élünk, következetesen « felszabadulás »-nak hívják; bár köztudomású, hogy se szabadok, se függetlenek nem vagyunk. Igaz persze, hogy a náci-német őrület, vagyis a fasizmus fölött aratott szövetséges győzelem 1945-ben felszabadított bennünket. De éppúgy igaz, hogy Kelet-Európában 1945 óta igen kicsire zsugorodott azok száma, akik népük státusát a szovjet hatalmi övezetben « felszabadulásnak » érzékelik.

Viszont ha bajaink mélyebb és távolabbi okait nézzük, nem állhatunk meg a szovjet elnyomásnál. Alapvető tény, hogy nemzeti összeomlásunk a nyugati demokratikus civilizáció rendszerében már a századelején ért bennünket, amiért a Szovjetunió nem okolható. Ezzel a ténnyel kell tehát először is szembenéznünk, hogy megérthessük: mi történt velünk és miért a modern európai nacionalizmus korában?

Európa keleti fele, ahol bennünket annyi sok más néppel egyetemben, a nyugati civilizáció eszméi modern nemzeti tudatra ébresztettek — Jászi találó kifejezése szerint — Európának « nem kész része » volt. A « kész rész » a Nyugat volt, ahol a nemzeti állam sokszáz éves fejlődés eredményeként kialakult. A nyelvileg egyöntetű nyugati nemzet-állam eszménye egymás után ejtette bővületébe Európa « nem kész » részének népeit — bennünket előbb, mint némely szomszédunkat, mert hosszú múltra visszatekintő állami létünk soha nem vezett ki politikai tudatunkból. Viszont középkori államunk nem volt azonos a modern értelemben vett nemzeti állammal. Számos történelmi viszontagság — főleg a török dúlás és a Habsburg-uralom — a mi államunk nyugati típusú fejlődését éppúgy megrekesztette, mint sok más szomszédunkét, Európának ebben a « nem kész » felében.

Megrekedt történelmi fejlődésünk kátyujából 1867-ben az osztrák-magyar kiegyezés látszott kiragadni bennünket. Közel három és fél évszázad után megint saját magunk urai lettünk országunkban. Ám míg Mohács előtt a magyarság még kényelmes többséget alkotott történelmi

államunkban, a 67-es kiegyezés után Magyarországnak még a fele sem volt magyar. Így, amint azt már jóval hatvanhét előtt tudnunk kellett, a nemzetiségi kérdés modern nemzeti létünk egyik központi problémája lett.

Nacionalista szempont szerint azt mondhatnánk: 1867-ben mi hasonló kedvező helyzetbe kerültünk szomszédaink rovására, mint szomszédaink jutottak 1918 után a mi rovásunkra. Persze szomszédaink nemzetiségi helyzete 1918 után valamivel kedvezőbb volt: bármily nagyarányú volt kisebbségi lakosságuk, egyiküknek sem volt a fele teljesen idegen nemzetiségű, mint minálunk 1867 után. Szomszédaink teljes mértékben élvezhették nemzeti szuverénitásukat is, míg a miénk a kiegyezéssel kifelé korlátozva volt. Befelé azonban — mi 1867 után, szomszédaink 1918 után — egyaránt űzhették a nemzeti állam politikáját. És szomszédainkat alig zavarta, hogy 1918 után őket nemzetközi szerződések kötelezték a kisebbségek jogainak tiszteletben tartására. Ha ebben a tágabb párhuzamban értékeljük egymás nemzetiségi politikáját, az összehasonlítás távolról sem üt ki a mi számunkra annyira kedvezőtlenül, mint ahogy azt szomszédaink hiszik és híresztelik.

Törekvésünk az egynyelvű nemzeti állam megteremtésére az első világháború előtt nyilván téves és vétkes volt. De ilyen volt szomszédaink hasonló törekvése is az első világháború után. S ami a jelent illeti, a második világháború óta mi senkit se nyomunk el szomszédaink közül, csak ők nyomnak el bennünket. Olyan arányú brutalitás pedig, amelyet szomszédaink közül különösen Beneš csehszlovákjai követtek el ellenünk, a « homogén » nemzeti állam politikája lázában 1945 után, a mi lelkiismeretünket soha nem terhelte.

Nem akarjuk magunkat szomszédainknál jobb színben feltüntetni. Csak a párhuzam tisztázására törekszünk, mert a « bűnös magyar » kultusza annyira elterjedt, hogy a tények elsikkasztásával fenyeget. S az ügy bennünket annál jobban érdekel, mert társadalmunk tragédiái és torzulásai következtében a « bűnös magyar » kultusza hazánkban is divatját járja. Ilyesmire sehol a Duna-tájon nincsen

példa. Szomszédok egymás nacionalista bűnét rendszerint felnagyítják és a saját magukét tagadják. Mi vagyunk az egyetlen kivétel a szabály alól. Kiváltképp magyar jelenség a nacionalizmus és antiszemitizmus kapcsolatának értelmezése. A kettő szoros kapcsolata mindenütt a butaság és embertelenség jele volt. De ennek elítélése kizárólag nálunk váltott ki antinacionalista reakciót. Minálunk a demokratikus önkritika színe alatt legtermészetesebb nemzeti törekvéseinket is a bűnös revizionista Horthy-korszakkal azonosították. Rákosi Mátyás diadalával pedig jogos nemzeti vágyaink ledorongolása egyenesen kölességévé vált a « haladó » társadalmi magatartásnak — nacionalista szomszédaink nem kis örömére. Ebben a tekintetben a Rákosit követő kommunista egyeduralom folytatlagos fázisai alatt lényeges változás máig sem észlelhető.

A « bűnös magyar » kultusza a második világháború után érte el tetőfokát, de gyökerei az első világháború korába nyúlnak vissza. Addig nemzetünk nagyjából jó hírnek örvendett a világban. Negyvennyolcas szabadságharcunk és Kossuth nimbusza 49-es bukásunk után a szabadságszeretet és hősiesség hírére terjesztette rólunk. A 67-es kiegyezés ősi osztrák-német ellenségünkkel pedig a politikai bölcsesség és mérsékletesség ritka példájának számított az akkori Európában. Igaz, már jóval a világháború előtt éles nyugati szemek kezdték felfedezni, hogy Duna-parti parlamentünk díszes színfala mögött a demokrácia elképesztő hiánya tátong, és liberális vívmányaink fénye mögött a kizsákmányolt tömegek sötét sorsa húzódik, megtoldva az ország nem-magyar felének csúfos nemzetiségi elnyomásával. De az első világháború hisztériájában minden fogyatékoságunk hirtelen rettenetes felnagyításban került a világ szeme elé, aminek már nem volt sok köze a magyar viszonyok tárgyilagos bírálatához. Ide ágaznak hát a huszadik századi « bűnös magyar » kultusz gyökerei.

A világháborús propaganda bennünket Európába betolakodott ázsiai söpredékké degradált. S a vesztés háború végén számunkra Európában szó szerint csak a szégyenpadban maradt hely. A győztesek elhitték, amit ellenfeleink híreszteltek rólunk: megbontottuk a békés szlávok

egységét Közép-Európában; egész történelmünk során egyebet sem tettünk, mint másokat nyomtunk el; legfőbb bűnünk pedig, hogy mióta csak kijöttünk Ázsiából, mindig Európa másik nemezisével, a némettel szűrtük össze a levet.

Bűneink lajstromát Edvard Beneš «*Détruisez l'Autriche-Hongrie!*» című igen hatásos háborús pamfletje állította össze rólunk: míg a cseheket a németek irtották, mi a szlovákokat és a Kárpát-medence több más népét pusztítottuk. Csoda, hogy a német és magyar elnyomás alatt ezek a népek teljesen el nem tűntek a föld színéről. A magyarok erre irányuló kísérlete csak azért nem sikerült, mert túlságosan megőrizték keleti népi jellegüket; se fizikai, se erkölcsi erejük nem volt, hogy asszimilációs politikájukkal eltüntessék az elnyomott népek magasabb civilizációját. A germán, osztrák és magyar «brutalitás» tulajdonképpen egy töről fakad. A magyarok a németek «leghűségesebb és leghagyományosabb szövetségesei». A magyarok a németek «szellemi rokonai». A magyarok oszlopos tagjai a «közép-európai elnyomók bandájának». A magyarok felelősek a világháború kitöréséért. A Habsburg Monarchia végzetes balkáni politikája elsősorban a magyarok politikája volt. A magyarok további bűne, hogy elvágták a csehszlovákokat a délszlávoktól. Ezt úgy kell jóvátenni, hogy Csehszlovákia korridort kap Nyugat-Magyarországon keresztül Jugoszláviához; ez egyben örökre elvágna a magyarokat német cinkosaiktól. Magyarországot aztán fel kell osztani, mert így kívánja nemcsak a szlávok és egész Európa, hanem az egész emberiség érdeke is... Magyarország területi felosztása ebben a légkörben ment végbe a nyugati demokráciák elnöksége alatt a párizsi békekonferencián.

A közép-európai nemzeti államok kialakulása és a bennünket máig is gyötrő magyar nemzetiségi kérdés keletkezése hosszú történet. De a hosszú történetben a Trianon-i békeszerződéssel szentesített területi rendezés a döntő esemény. Ekkor lett Európa «nem kész» része a Versailles-i nacionalista Európa «kész» részévé; ekkor rendezték újjá a Duna-tájat a nyugati nemzetállamok mintájára, ami máig is fennáll — s ami, magyar tolvaj-

nyelven szólva, bennünket « kikészített ». Szerencsétlenségünkre, ennél a történelmi újjárendezésnél mi a tehetetlen vesztes helyzetébe kerültünk, s ott rekedtünk azóta is.

A nyugati demokráciák, Hitler nyomásának engedve, a harmincas években ugyan elismerték, hogy a párizsi békeszerződések területi rendezése Közép-Európában nem felel meg egészen a Wilson-i nemzeti önrendelkezési elvek követelményének. De miután a második világháború ennek a beismerésnek a nyomán tört ki, a háború végérvényesen kompromitálta a nyugati beismerést és visszaállította a párizsi területi rendezés megrendült hitelét. Ez a fordulat ugyan nem felelt meg a logika törvényeinek, de megfelelt a háború utáni hangulatnak, amely mind az igazságtalan országhatárok, mind a kisebbségi elnyomás firtatását a fasizmus káros maradványaként könyvelte el.

Az etnikailag csonka Magyarországot, a magyarokat ellenséges gyűrűvel pórázon tartó Trianon-i rendszert ma a Szovjetunió tartja fenn, de nem a szovjet találta ki. Sőt mi több, az első világháború után a szovjet volt az egész párizsi békével teremtett európai helyzet egyik első és legélesebb bírálója. A nyugati demokráciák párizsi békéje elsősorban Németország és Magyarország meggyengítését célozta. De a Versailles-i rendszert Moszkva mindig szovjet-ellenes, burzsoá-imperialista műveletnek bélyegezte — s a burzsoá imperializmus bűnének tudta be a Trianon-i területi rendezésnek a magyarokat sújtó igazságtalanságait is.

A Trianon-i békéről annak idején alkotott kommunista véleményt mostanában nem illik emlegetni. Nyilván zavarná a szovjet vezetők érzékenységét, ha például valaki felhozná, hogy magyarok szép számmal ma azért találhatók a Szovjetunió egyik tagállamában — az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpáton-túli oblasztjának nevezett területén — mert a messzi Párizsban, több mint fél évszázaddal ezelőtt, a kapitalista imperialisták a Kárpát-medencének ebben az eldugott zugában a magyar etnikum rovására úgy vonták meg a burzsoá-imperialista Csehszlovákia határát, hogy magyarokat kényszerítettek az annak idején Kárpátaljának nevezett, s a második világ-

háború után Szovjetunióhoz csatolt tartományba. Persze tudnunk illene, hogy a második világháború óta a szovjet akaratából kommunista lett Kelet-Európában az országhatárok elvesztették régi burzsoá-nacionalista jelentőségüket. S az osztályharc marxista elveinek és érdekeinek elsőbbsége ellen vét, aki ma szóba hozza a Komintern 1924-ben tartott ötödik kongresszusának Közép-Európa és a Balkán nemzetiégi problémáira vonatkozó határozatát. Mégsem állhatjuk meg, hogy ne idézzünk két pontot ebből a történelmi okmányból. Rövidségében és pontosságában nincs párja; velősen foglalja össze a Duna-táji béke hibáit és világosan jelöli meg orvoslásukat is, a nemzeti egyenlőség elve, az igazságos béke szempontjából.

A Komintern angol nyelvű közlönye fekszik előttünk, ebből idézünk. De odahaza minden bizonnyal könnyen megtalálható a hiteles magyar fordítás is. A « Magyar kérdés » címet viselő 8-ik, és az erdélyi meg a dobrudzsai kérdést közösen tárgyaló 9-ik szakasz foglalkozik velünk. A kongresszus — úgymond — lényegesnek tartja, hogy fokozzák a kommunista tevékenységet a magyar lakosság körében azokon a területeken, amelyeket Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia annektált, s hogy az eme országok kommunista pártjai kibocsássák a jelszót, miszerint « az ott élő magyaroknak joguk van az önrendelkezésre, beleértve még az elszakadás jogát is azoktól az országoktól, amelyek őket bekebelezték ». A kongresszus továbbá jóváhagyta a Romániai Kommunista Párt által felkarolt jelszót, miszerint « Erdély elválasztandó Romániától » és « független területté alakítandó ».

Ezt a területi revizionista programot a Duna-táji magyar kisebbségek érthető tetszéssel fogadták. Jórészt ennek köszönhető, hogy az utódállamok kommunista pártjaihoz annak idején magyarok oly aránytalanul nagy számban csatlakoztak, olyannyira, hogy a Romániai Kommunista Pártot köztudomásúan magyarok uralták. Érdekes kérdés, hogy szovjet biztatásra miként váltak a kelet-európai kommunista pártok az egykor burzsoá-kapitalista-imperialistának csúfolt Duna-táji nacionalista rend támogatóivá és, a második világháború óta, őreivé.

A « bűnös magyar » elvet követő történelemszemlélet persze avval érvelhet, hogy a Horthy-rezsim bűnéből mi magunk vagyunk felelősek azért, ami velünk történt. Nem kétséges, hogy a Horthy-rezsim nemzetünk sírásója volt. De ez csak egyik részlete az egész történelmi képnek.

Már magának a Horthy-rezsimnek a megszületése sem írható egészen a mi számlánkra. Az októberi forradalommal 1918-ban tekintélyes demokrata gárda került a nemzet élére. Készen voltunk a huszadik századi haladó társadalmi eszmék jegyében az ország modernizálására, és arra, hogy népünk egy új Duna-táji béke rendszerbe a nemzeti egyenlőség elve alapján lépjen be. A Károlyi-rezsimet főleg az antant hatalmak buktatták meg, midőn nacionalista elvakultsággal megszegték a Wilson-i nemzeti önrendelkezési elvet. Jászi joggal állíthatta a forradalom és az ellenforradalom történetéről írott könyvében: ha a demokratikus és pacifista Károlyi-rendszer az antant hatalmaktól tizedannyi jóakaratot, támogatást kap, mint amennyit az ellenforradalmi Horthy-rendszer kapott, akkor az októbrista demokrácia katasztrófája elkerülhető lett volna.

A nyugati demokráciák az első világháború után úgy találták, hogy az európai béke a német-csatlós Magyarország megbüntetését kívánja. Ehhez a «béke filozófiához» csatlakozott a második világháború után a Szovjetunió is. Ezt a békét mind a két világháború után a nemzetgyűlölködés mérgét szító háborús hisztéria szülte. Racionális érvekkel nem támasztható alá, miért szolgálna a magyar etnikum feldarabolása az európai békét. Csakis a pragmatizmus cinizmusa, vagy a *divide et impera* uralmi vágya láthatta a béke szempontjából féltucat versenytársunknak a mi rovásunkra történő megjutalmazását előnyösebb megoldásnak, mint az egyenlő nemzeti jogok elismerésén nyugvó rend megteremtését a Kárpát-medencében. Központi földrajzi fekvésünk — ami békés viszonyok között előnyünkre válhatna — így vált szerencsétlenségünké a Kárpát-medencében. A békét diktáló hatalmak — mind a nyugatiak, mind a szovjet kommunista — prédának dobtak oda minket nacionalista szomszédaink mohó területi étvágya kielégítésére. A világháborúkat követő békekonferenciákon persze a feudális vétkek és a

fasiszta bűnlista is megkönnyítették, hogy ellenfeleink lábbal tiporják elemi nemzeti és emberi jogainkat. De csak igen elfogult bírák ítélete található egyedül bennünket bűnösnek, s minden szomszédunkat ártatlannak a Duna-táji történelem mérlegén, bármilyen történelem-szemlélet töltse is meg a mérleg serpenyőjét. Nem szólva arról, milyen kétes célt szolgál az olyan béke, amelyet a bosszú büntető vágya sugall.

Ám amíg a Duna-táji béke a nemzeti államok rendszerén épül, aligha számíthatunk a magyar nemzetiségi kérdés számunkra megnyugtató megoldására. Hasonlóképp gondolkodtak egykor a nem-magyar nemzetiségek a maguk problémáiról az első világháború előtt, amikor a magyar nemzeti állam politikája uralta a vegyes nemzetiségű Kárpát-medencét. És annak idején, a dunai béke nyitját kutató Jászi Oszkár — sok más, korabeli, főleg szocialista gondolkodóval együtt — a növekvő internacionalizmus demokratikus szellemétől remélte a megváltást a reakciónak bélyegzett nacionalizmus átka alól. Ezek az akkori haladó gondolkodók, akár csak utódaik, túlbecsülték az internacionalizmus erejét és alábecsülték a nacionalizmus szívósságát.

Például szolgálhat, hogy Jászi Oszkár a tanulmányunk elején idézett könyvében « világtörténelmi törvényszerűségnek » véli az internacionalizmus hódítását a nacionalizmus fölött. Könyve utolsó fejezetében « egyre nagyobb államtestek » kialakulását jósolja. Európa egysége, az « agyon sanyargatott középkori emberiség misztikus álma, a szent római birodalom », úgymond, modern formában az « Egyesült Európai Államokban » fog megvalósulni. Hosszabb távon Jászi jóslata helyesnek bizonyulhat, de a huszadik század csak a kezdet kezdetét látszik megvalósítani. Viszont figyelemre méltó, hogy akárcsak az európai közös piac « atyjának » nevezett Jean Monnet, Jászi is a « közös gazdasági szolidaritás » erejében hitt: « A teljes gazdasági demokrácia felé közeledésnek minden lépése csökkenti a nemzetiségi harc élességét... A nemzetiségi kultúrminimum kivívása után az egyetemes gazdasági és szociális érdekek szava egyre parancsolóbb lesz. » De a liberális szabadkereskedelem nemzeti határokat le-

bontó hatalmán kívül Jászi a szocializmus számára is különleges szerepet jelölt ki az internacionalizmus felé vezető úton. A francia forradalom óta, úgymond, a modern társadalom építője a polgárság volt. De: «Ma a szociálizmus viszi tovább ezt a munkát, mikor a gazdasági szervezetből ki akarja küszöbölni az erőszaknak, az önkénynek, a kizsákmányolásnak minden elemét.» A szervezett munkásság «a munka és a béke internacionalizmus-a alapján szerves gazdasági, majd politikai egységbe fogja hozni mindazokat az államokat, melyek ugyanazon kultúra tagjai.».

A magyarok ma szocialistának nevezett világban élnek. De ez nem az a szocializmus, amiről Jászi könyve szól. A szocializmus, amit a Szovjetunió tűr meg kelet-európai hatalmi övezetében, legföljebb csak félig hasonlítható az európai szocializmushoz — az a fele, amely kiküszöbölte a régi feudális és kapitalista kizsákmányolást és megteremtette a nyugati értelemben vett jóléti állam intézményeit. A másik fele viszont a szovjet abszolutizmust tükrözi; az pedig, akárhogy magyarazzuk, abszolutizmus marad. A szovjet szocializmust bizony egész világ választja el a 20. századi európai szocializmustól és demokráciától.

Az orosz társadalom a 20. század kezdetén már közel volt, hogy integrálódjék a modern európai civilizációba. Maguk az orosz szocialisták voltak lendítő kerekei ennek a fejlődésnek. Az októberi orosz forradalom tragédiája, hogy ezt a folyamatot megszakította. A demokratikus szocialisták és liberális demokraták fölött aratott győzelmükkel Lenin bolsevikjei Európa-ellenes vágányra vitték az orosz forradalmat. A polgárháború utáni konszolidációban még némi remény volt rá, hogy a bolsevik Oroszország megtalálja az európai civilizációhoz visszavezető utat. Sztálin győzelmével ezek a remények szertefoszlottak. A Sztálin-formálta szovjet társadalom ellenpólusa lett mindannak, ami a szabad szellemű modern európai civilizáció lényege. Sztálin terrorja alatt a Szovjetunió a modern zsarnokság félelmetes rendszerét hívta életre. Ebben a rendszerben csak a demokratikus szocialista terminológia maradt meg a közös európai múltból. Ennek cégére

alatt azonban a demokráciával homlokegyenest ellentétes zsarnokság építette ki szabadságtipró rendszerét. Ez volt az a szocializmus, amivel mi 1945 után megismerkedtünk, miután a náci-német zsarnokság fölött aratott szövetséges győzelem bennünket a szovjet hatalom körzetébe juttatott.

Sorsunkban sok más európai nép osztozott. De nemzeti szempontból a magyarok helyzete a szovjet hatalmi övezetben lényegesen különbözik a többi kelet-európai nép helyzetétől. Az orosz nagyhatalmi uralmon kívül, népünk több mint egynegyede számára a fasizmus alól való felszabadulás még az idegen nemzeti uralom alá rendelt kisebbségi lét keservével is járt. S helyzetünket súlyosbítja, hogy az erőszakos szovjet beavatkozással alakított kormány a szomszéd országokba kényszerült magyarokat nem is tekinti többé az egységes nemzet idegen uralom alá szakadt részének. A proletár internacionalizmusra való együgyű hivatkozással a magyar kommunista rezsim a környező kommunista országokat testvérének tartja — és szemet huny e testvéri országok nacionalizmusa fölött, ami különféle módon és mértékben, de elnyomja a magyar kisebbségeket. Úgy látszik, mintha a magyar kommunista rezsim tabunak tekintené a magyar kisebbségek iránti nemzeti gondoskodást, mintha az ilyesmi egyrészt illetlen beavatkozás lenne a testvéri szuverén országok belügyeibe, másrészt a bűnös fasiszta múlt békebontó sovinszta revizionista szellemét élesztené fel.

Így hát az orosz hódoltságot és népünk ötfelé osztottságát nekünk szóbahozni sem illik. El kellene hinnünk, hogy mi magyarok, úgy ahogy vagyunk, mindörökre felszabadított nemzet vagyunk — saját államunkban, ahol többségünk él, s ahol a nálunk állomásozó Vörös Hadsereg « oltalmaz » bennünket — és szomszédaink államában, ahol kisebbségeink élnek, s ahol a román, csehszlovák, jugoszláv és ukrán « közös haza » oltalmazza a magyarokat. Ráadásul még azt is el kellene hinnünk, hogy ez a mostani helyzet az Ady és Jászi által vágyott Dunántúli népek századok óta várt békéjének beteljesülése. Mert az agyoncsépelet metafora szerint: a szomszédaink nemzetiségéhez tartozó aránylag maroknyi lakosság a mi

országunkban, és az ő országaikban a mi népünk milliói, most már állítólag « híd-szerepet » töltenek be közöttünk.

Nem becsüljük alá külföldi posztunkról figyelve a küzdelmes magyar lét roppant nehézségeit a Duna-tájon. Csak az aggodalom mondatja velünk: Magyarország kormányától többet várnánk, mint amit tudomásunk szerint a kommunista kormány eddig tett a magyar kisebbség sorsának megjavításáért és hosszú távú fennmaradásáért. Amit a magyar kormány felszólalása tehetne kisebbségeink érdekében, azt semmilyen más felszólalás nem helyettesítheti. Illuzórikus különösen az az elképzelés, hogy az emigráns magyarság egyedül eredményesen veheti fel a harcot a magyar kisebbségek jogaiért. Míg a magyar kormány a szavát sem hallatja, minden emigráns erőlködés csak alkalmi, elszigetelt, tiszavirág életű siker lehet. Ellenben a magyar kormány hallgatása annál különösebb, mivel gondja van rá, hogy az ENSz színe előtt következetesen felszólaljon a palesztíniai arabok nemzeti önrendelkezése érdekében és támogasson a szovjet által támogatott minden nemzeti felszabadító mozgalmat, a világ minden táján.

A mai Közép-Európában (ellentétben például Közép-Kelettel) sajnos szóba sem jöhet a nemzeti önrendelkezés — még a nemzeti többségek számára sem, nemhogy a nemzeti kisebbségekére! Aminek azonban szóba kellene jönnie, az a nemzeti kisebbségek joga a területi *önkormányzatra*, ami egyedüli biztosítéka fennmaradásuknak. S hogy erről miért ne lehetne nyíltan és konkrétan beszélni, amikor a területi autonómia a Leninről büszkén elnevezett kommunista nemzetiségi politika alaptétele, ebben a tekintetben mind a magyar kommunista kormány, mind a környező államok kommunista kormányai, a magyar nép adósai¹.

1. Lásd erre vonatkozólag még a szlovákiai dokumentumokhoz fűzött szerkesztőségi jegyzetet (154-155. o.).

A nyugati demokráciák országaiban élő magyarok erkölcsi és szellemi kötelessége, hogy amennyire csak tehetik, következetesen és tárgyilagosan tájékoztassák a világ közvéleményét a magyar kisebbségekről. De közvetlen segítő akcióra a kisebbségeink érdekében csak a magyar kormány lehet alkalmas. Csak a magyar kormány segítségével remélhetünk valóságos eredményeket, ha nacionalizmustól duzzadó szomszédainknál eredményekre egyáltalán számíthatunk. S csak a magyar kormány hangját fogja a világ igazán meghallani, ha a világ közvéleményének mozgósítása válik szükségessé, mint ahogy az véleményünk szerint máris, sőt régóta esedékes.

A magyar nemzeti kisebbségek jövője sok mindentől függ, de nem utolsó sorban attól, hogy népünk iránti felelőssége tudatában a magyar kormány vállalja-e a szomszéd országokban az elnemzetlenítés veszélyében forgó magyarok jogainak védelmét.